

“Sisilisko leikkii Aku Ankkaa”

Osallistavan musiikkikasvatusprojektin kuvaus

Musiikin koulutusohjelma
Varhaisiän musiikkikasvatus
Opinnäytetyö
3.6.2009

Sonja Munter-Mäkeläinen

TIIVISTELMÄSIVU

Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto Musiikkipedagogi	
Tekijä Sonja Munter-Mäkeläinen			
Työn nimi “Sisilisko leikkii Aku Ankkaa”. Osallistavan musiikkikasvatusprojektin kuvaus.			
Työn ohjaaja/ohjaajat Kristiina Peltonen			
Työn laji Opinnäytetyö	Aika Kesäkuu 2009	Numeroidut sivut + liitteiden sivut 34+17	
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämä opinnäytetyö käsittelee keväällä 2009 toteutettua Sormet sormien lomahan – projektia. Projekti toteutettiin AMK Metropolian ja Vantaan musiikkiopiston yhteistyönä. Projekti oli osa osallistavaa taidekasvatusta toteuttavaa EU-rahoitteista Kulttuurisilta-hanketta.</p> <p>Projektin tärkeimpänä tavoitteena oli 7-8-vuotiaitten lasten ja ikäihmisten välisen yhteyden ja vuorovaikutuksen saavuttaminen osallistavan musiikkikasvatuksen keinoin. Projektiin osallistui AMK Metropolian musiikkipedagogiikan ja vanhustyön opiskelijoita. Projektin tarkoitus oli myös antaa opiskelijoille kokemusta osallistavasta taidekasvatuksesta.</p> <p>Projekti koostui kahdesta osasta: opiskelijoille pidettävistä menetelmäopetuskerroista sekä koululaisille ja ikäihmisille suunnatuista työpajoista. Projektissa käytettiin monipuolisesti musiikkikasvatuksen työtapoja, kuten improvisaatio, taideintegraatio, säveltäminen ja solmisaatiota. Nokkahuilun soiton opettelu ja soittimen monipuolinen käyttö sisältyivät projektin tavoitteisiin. Projektissa käytettiin Tuulia Tuovisen colourstringsin pohjalta kehittämä nokkahuilun alkeissoitonopetukseen menetelmää</p> <p>Tässä opinnäytetyössä kuvataan projekti, sen taustat ja tärkeimmät musiikkikasvatukselliset prosessit. Työssä pohditaan tavoitteiden toteutumista ja kehityshaasteita. Jatkossa vastaavia projekteja suunniteltaessa tulisi kiinnittää käytännön seikkoihin huomiota. Projektin päätavoite: musiikkikasvatuksen keinoin saavutettava eri ikäryhmiin kuuluvien ihmisten välinen vuorovaikutus ja yhteistyö, saavutettiin.</p>			
Teos/Esitys/Produktio			
Säilytyspaikka AMK Metropolian kirjasto/Ruoholahti, Helsinki			
Avainsanat Musiikkikasvatus, lapset, ikäihmiset, vuorovaikutus			

Degree Programme in Classical Music		Specialisation Music pedagogue
Author Sonja Munter-Mäkeläinen		
Title "The lizard is playing Donald Duck". Description of a participational music education project.		
Tutor(s) Kristiina Peltonen		
Type of Work Bachelor's Thesis	Date 3.6.2009	Number of pages + appendices 34+17
<p>This thesis deals with a participational music education project that was executed spring 2009. The project was co-operation of Polytechnic Metropolia and Music institute of Vantaa. It was one of the several participational art education projects within the EU-project Kulttuurisilta.</p> <p>The project's aim was to encourage interaction between 7-8-year-old children and elderly people. Students of music pedagogue and students of Elderly Care and Services took part in this project. One of this project's purposes was to give the students experience of participational art education.</p> <p>The project consisted of two parts: the workshops for the students and the workshops for children and elderly people. I was one of the teachers in this project. Diverse methods of music education were used, such as improvising, integration of art forms, composing and solmisation. Tuulia Tuovinen's method for recorder based on colourstrings was used in this project. One of this project's purposes was to learn to play recorder and to use it in multiple inventive ways.</p> <p>The project, its background and the main education processes within it are described in this thesis. It is also evaluated, whether the purposes of this project were reached.</p> <p>The project was a pilot experimentation using various participational music education methods and including people from different age groups. Some practical things should be considered when similar projects will be planned in the future. Nevertheless, the main purpose of this project: interaction and co-operation between people from different ages using music education, was obtained.</p>		
Work / Performance / Project		
Place of Storage Polytechnic Metropolia library/Ruoholahti, Helsinki		
Keywords Music education, children, elderly people, interaction, recorder		

1 JOHDANTO	3
2 NOKKAHUILU	5
2.1 Nokkahuilu musiikkikasvatuksessa	5
2.2 Soittoprosessin elementit	5
2.3 Tekniikkaa	5
2.3.1 Räsynukke – roikkuminen.....	6
2.3.2 Selkä ja keskivartalon lihakset	7
3 MINÄ MUSIIKKIKASVATTAJANA.....	9
3.1 Rytmi	9
3.2 Kehollisuus	10
3.3 Leikki.....	10
3.4 Minuuden työväline	10
3.5 Yhteinen vuorovaikutus	11
4 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	12
4.1 Lähtökohdat ja tavoitteet.....	12
4.2 Alkukoulutus	13
4.3 Menetelmäopetus.....	13
4.3.1 Tuulian metodi	14
4.3.2 Lämmittelyharjoitukset.....	15
4.3.3 Ohjelma	15
4.4 Työpajat	16
4.4.1 Työpajat - Käytännön hankaluuksia ja järjestelyjä.....	16
5 PROSESSIN KUVAUS.....	19
5.1 Auringonmuna	19
5.2 Luova prosessi	19
5.2.1 Luova prosessi menetelmäopetuksessa	20
5.2.2 Luova prosessi työpajoissa	22
5.3 Aurinkolaulu.....	24
5.4 Liikeharjoitukset	25
5.5 Aurinkolaulun opettelu.....	25
5.6 Tervehtiminen.....	26
5.7 palvelutalo	27
6 POHDINTA	29
LÄHTEET	34

LIITE 1 Tuulia Tuovisen nokkahuilun soiton alkeisopetuksen materiaalia

LIITE 2 Menetelmäopetuskertojen kuvaukset

LIITE 3 Työpajojen sisällöt

LIITE 4 Työpajatyöskentelyssä syntyneet lorut

1 JOHDANTO

Yleinen mielikuva nokkahuilusta on koululuokallinen lapsia soittamassa nokkahuilua yhtä aikaa. Tuloksena on täysi kakofonia, josta musiikin ilo ja nautinto on kaukana. Miten löytää yhteys, ilo, nautinto ja luovuus musiikkikasvatuksessa – vieläpä kun mukana on nokkahuilu? Sormet sormien lomahan –projektissa lähdimme etsimään näitä asioita.

Sormet sormien lomahan –projekti oli eräs Kulttuurisillan osaprojekteista. Projekti toteutettiin keväällä 2009 Vantaan musiikkiopiston ja AMK Metropolian yhteistyönä.

Sormet sormien lomahan –projektiin osallistui Metropolian vanhustyön ja musiikin koulutusohjelmien opiskelijoita. Projektin tarkoituksena oli suunnitella ja toteuttaa osallistavaa musiikkikasvatusta työpajojen muodossa ikäihmisille ja 2.luokkalaisille lapsille. Nokkahuilu oli keskeinen elementti projektissa. Projekti sisälsi monipuolisesti erilaisia työtapoja ja taidemuotoja mm. musiikki-improvisaatiota, säveltämistä ja kirjallisuutta. Toimin yhtenä projektin kouluttajista.

Kulttuurisilta on Euroopan aluekehitysrahaston tukeen perustuva Metropolia Ammattikorkeakoulun EU-hanke, jossa musiikin koulutusohjelma kehittää Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupunkien kanssa kulttuuripalvelujen tavoitettavuutta ja vaikuttavuutta. (Kulttuurisilta 2009.)

Hankkeen tavoitteena on rakentaa toimintamalleja, joissa osallistavan ja eheyttävän musiikki- ja taidekasvatuksen menetelmiä sovelletaan uusissa yhteyksissä ja uudella tavalla suoraan kaupunkien palvelurakenteissa. Projektissa halutaan tavoittaa etenkin ne kaupunkilaiset, jotka jäävät kulttuuri- ja taidekokemusten katvealueelle, kuten lapset, nuoret, maahanmuuttajat ja vanhukset. Kulttuurisilta etenee erityisryhmien tarpeista lähtevinä osaprojekteina, jotka ovat yhdistettävissä pääkaupunkiseudun kulttuuri- ja taidelaitosten toimintaan. (Kulttuurisilta 2009.)

Hanketta johtaa musiikkikasvatuksen lehtori Laura Huhtinen-Hildén ja projektipäällikkönä toimii Anna-Maija Iskanus.

Olen valmistunut Sibelius-Akatemiasta solistiselta osastolta, pääaineenani nokkahuilu vuonna 2003. Olen toiminut nokkahuilun sekä soitinvalmennuksen opettajana eri musiikkioppilaitoksissa n. 6-19 –vuotiaille lapsille ja nuorille. Tammikuussa vuonna 2007 aloitin varhaisiän musiikkikasvatuksen aikuisopinnot silloisessa ammattikorkeakoulu Stadiassa, nykyisessä Metropoliasa.

Sormet sormien lomahan –projektiin toin sekä omaa nokkahuilun soiton opettamisen osaamistani että soveltavan musiikkikasvatuksen näkökulmaa ja monimenetelmällisiä työtapoja. Tämä opinnäytetyöni sisältää kuvauksen projektista. Lisäksi kuvaan projektin aikana keskeisiksi nousseita prosesseja ja ilmiöitä. Seuraavissa luvuissa nostan esille taidekasvattajana olennaisina pitämiäni asioita sekä kuvailen hieman nokkahuilunsoiton tekniikkaa omasta instrumenttiopettajan näkökulmastani.

2 NOKKAHUILU

2.1 Nokkahuilu musiikkikasvatuksessa

1900-luvun puolivälistä lähtien nokkahuilua on käytetty yleisesti Suomessa koulusoittimena. Nokkahuilun on katsottu sopivan hyvin kouluihin sekä varhaisiän musiikkikasvatukseen, koska se on edullinen hinnaltaan, pieni ja kevyt ja siitä on helppo saada ääni.

2.2 Soittoprosessin elementit

Nokkahuilun, kuten muidenkin soittimien, soittamiseen liittyy useita haasteita. Nokkahuilun soitossa on läsnä monia elementtejä, jotka pitää hallita ja synkronoida keskenään samanaikaisesti. Ensinnäkin soittaminen vaatii monipuolista kehon hallintaa ja käyttämistä (sormet, tasapaino, asento, kieli, hengitys, puhaltaminen). Toinen puoli soittamista on itse musiikki ja sen elementtien hallinta (rytmi, melodia, tempo). Näitä kahta puolta – tekniikkaa ja musiikkia – yhdistämässä on muisti ja hahmottaminen. Oppimisprosessissa ja musiikin tuottamisessa soittamalla käytetään apuna mm. auditiivista eli kuulonvaraista muistia (esim. rytmi- ja melodiamuistin käyttäminen), visuaalista muistia (esim. solmisaatiomerkit, nuotit, piirrokset), lihaskuistia ja kognitiivista hahmottamista (musiikin rakenteiden hahmottamista).

2.3 Tekniikkaa

Nokkahuilun soittamisessa tarvitaan kehittyneitä hienomotoriikkaa ja kehon hahmottamista sekä kehon hallintaa. Kehon hahmottaminen on edellytys kehon hallinnalle. Kehon hallinta liittyy nokkahuilussa mm. hengittämiseen, puhaltamiseen, soittoasentoon ja tasapainoon. Kehon hallintaan liittyy läheisesti karkeamotoriikka, jonka on oltava tarpeeksi kehittyneitä ennen kuin hienomotoriikka voi kehittyä optimaalisesti. Hienomotoriikka liittyy nokkahuilussa artikulointiin eli kielen käyttöön sekä sormitekniikkaan.

Mielestäni nokkahuilun soittoa opetellessa tulisi pyrkiä rentoon, mutta aktiiviseen, mahdollisimman luonnolliseen soittoasentoon. Nokkahuilunsoiton opettajana käytän paljon kehon omaa "tietoa" hyväksi: kun lopettaa turhan yrittämisen, rentoutuu ja käyttää mielikuvia hyväkseen, keho suostuu yhteistyöhön ja yllättäen soittaminen onkin helpompaa ja luonnollisempaa.

2.3.1 Räsynukke – roikkuminen

Rennon, mutta aktiivisen soittoasennon etsimiseen sopii hyvin mielikuva räsynukesta, joka on laitettu roikkumaan päältaelta: räsynukke ei pysty jännittämään mitään ylimääräisiä lihaksia, se vain roikkuu, kuitenkin se on hyvin pitkä ja suora, ei siis veltto.

Tähän voi myös yhdistää mielikuvan ilmapallopäästä: pää on kuin iso ilmapallo, joka melkein vie koko kropan taivaalle. Jalkapohjissa on kuitenkin magneetit tai painot, minkä takia emme lähde lentoon. Tällä tavalla saa erityisesti niskaa suoristettua ja rentoutettua sekä kylkiä auki, niin että hengittäminen on helpompaa ja syntyy helpommin yhteys mielikuvaan koko vartalon läpi kulkevasta ilmaputkesta, jolloin hengitys tapahtuu luontevasti.

Rentojen käsivarsien etsimiseen käytän mielikuvaa hiihtämisestä: käsivarret heiluvat rennosti, kuin heilurit vartalon eteen ja taakse. Liike on hieman samanlainen kuin hiihdettäessä, kuitenkin sillä erotuksella, että tässä ei työnnetä eikä muutenkaan käytetä lihasvoimaa käsivarsissa. Sekä käsivarsien, ranteiden että sormien optimaalinen asento löytyy hiihtämisen kautta roikottamalla kättä rennosti vartalon sivuilla ja heilauttamalla käden heilurimaisesti vartalon eteen (ilman nokkahuilua). Koko vartalo jää roikkumaan päältaelta kiinnitettynä roikkumaan ilmaan pitkänä ja avoimena. Kädet jäävät vartalon eteen ilmaan samaan asentoon kuin ne olivat sivuilla roikkuessaan: ranteiden asento on hyvä ja luonnollinen. Käsivarret roikkuvat rentoina. Kun kädet heilautetaan samalla tavalla nokkahuilulle, sormet jäävät sopivaan asentoon: sormet tulevat sivuilta rei'ille, jolloin melko suuri osuus sormenpäiden pinta-alasta on peittämässä reikiä. Sormenpäät lepäävät luonnollisessa asennossa reikien päällä. Soitettaessa sormet nousevat kevyesti suoraan ylöspäin reikien yläpuolelle ja tekevät rentoja, pieniä liikkeitä (mielikuvana näkymätön siima, joka nostaa sormia).

2.3.2 Selkä ja keskivartalon lihakset

Nokkahuilua pidetään vartalon etupuolella jonkin verran irti vartalosta. Nokkahuilulle tarvitaan ikään kuin vastavoima vartalon takapuolelta, jotta nokkahuilu pysyisi turvallisesti ja hyvin tasapainossa eikä tunnu lipsahtavan käsistä. Oman kokemuksen mukaan selän tulee olla tukeva ja keskivartalon lihasten jossain määrin aktiivisia, jotta tasapaino onnistuisi. Selän tukevuus liittyy tässä yhteydessä myös lantion asentoon.

Selän asennon vaikutusta tasapainoon voi havainnollistaa pitämällä nokkahuilua soittoasennossa ja kokeilemalla, miten vaikuttaa selän vieminen reiluun notkoon tai miten vaikuttaa kevyesti taaksepäin nojaaminen, niin että paino siirtyy kantapäiden varaan. Notkoselkä ja nokkahuilu vartalon edessä aiheuttavat sen, että koko vartalon painopiste on melko edessä ja nokkahuilua täytyy "pitää" enemmän sormilla, jotta se ei putoaisi. Myöskään keskivartalon lihakset eivät auta, koska niitä ei joudu käyttämään tässä asennossa. Kevyesti taaksepäin nojaamisessa keskivartalon lihakset joutuvat hieman jännittymään, jotta ihminen ei kaatuisi taaksepäin. Toisaalta lantio on suorassa.

Selkää ei kuitenkaan tarvitse kauheasti asetella tiettyyn asentoon, koska silloin joutuu yleensä jännittämään jostain kohdasta lihaksilla turhaan ja se taas vie luonnollisuuden ja rentouden pois ja hankaloittaa soittamista kaiken kaikkiaan. Tässä auttaa taas roikkumisen ajatus.

Nokkahuilussa puhaltamiseen liittyy muutamia haasteita. Ilman määrän tulisi olla sopiva, mutta ennen kaikkea ilman ulospäästämisen pitäisi olla kontrolloitua. Sekä ilman määrä että ilman hallinta vaikuttavat äänenvoimakkuuteen ja -laatuun. Jos ei hallitse ilmankäyttöä ja puhaltaa vähän, tulee hyvin hiljainen ääni, joka on liian matala ja vastaavasti, jos puhaltaa liikaa, tulee kova, ylävireinen ääni. Ilmavirran hallintaan tarvitaan keskivartalon lihaksia.

Näitä lihaksia voi etsiä ja aktivoida esimerkiksi keinuttelemalla hitaasti suorana eteenpäin, niin että paino siirtyy varpaille ja taaksepäin, niin että paino siirtyy kantapäille. Jotta tässä harjoituksessa ei kaatuisi, joutuu käyttämään hieman keskivartalon tukilihaksia.

Ilmavirran hallinnassa on toisaalta kyse myös siitä, että ilmaa ei ole liikaa, mutta sopivasti. Sisäänhengityksen tulisi olla luonnollinen, ilmaa ei siis tarvitse vetää sisään. Roikkumisajatus (räsynukke) auttaa myös tässä: hengitys tapahtuu itsestään, eihän räsynukke osaa vetää ilmaan sisään.

Uloshengittäminen kevyesti sihisemällä aktivoi keskivartalon lihaksia. Sihisemällä saa myös hieman käsitystä siitä, kuinka keskivartalon lihasten pitäisi olla tukemassa uloshengitystä myös soitettaessa, jotta ilma virtaisi tasaisesti ulos eikä kerralla puuskahtaen.

Nokkahuilulla artikuloidaan eli tehdään alukkeita sävelille sanomalla kielellä äänettömästi dyy. Itse olen puhunut oppilaille nokkahuilun salakielestä. Lähtökohdaksi voi ottaa vaikka oppilaan nimen tai jonkin muun sanan. Jos nimi on vaikkapa SAN-NA, sanotaan se salakielellä äänettömästi kuiskaten dyy-dyy. Kyse on siis sanarytmin toteuttamisesta kielellä.

3 MINÄ MUSIIKKIKASVATTAJANA

Minulle musiikkikasvatus on taidekasvatusta, ei niinkään musiikin opettamista. Taiteen kautta koettavat itselleni tärkeät asiat – yhteinen jaettu kokemus ja vuorovaikutus, yhteyden saavuttaminen non-verbaalisella tasolla omaan itseen, rytmin ja sykkeen kokeminen ja tuottaminen, taiteen leikki ja taika – vaikuttavat toimintaani taidekasvattajana. Seuraavassa otan esille tarkemmin näitä itselleni taidekasvattajan tärkeitä asioita.

3.1 Rythmi

Syke, rytmi on koko elämän perusasia. Lapsi tulee tietoiseksi itsestään rytmin välityksellä jo äidin kohdussa ollessaan (Ahonen, 2000, 41). Lapsi kasvaa äänivärähtely-rytmikokemusten keskellä äidin vatsassa. Äidin alituinen sydämen syke ympäröi lasta. Rythmi on kaiun ja värähtelyn kautta lapsen ensimmäinen yhteys ulkomaailmaan (Ahonen, 2000, 41). Äidin sydämen syke kiihtyy ja laantuu, sydän lyö nopeasti ja hitaasti. Äidin liikkumisesta syntyy rytmi: äiti juoksee, hyppii, kävelee. Vuorokausi rytmittyy: päivällä äiti liikkuu, yöllä äiti on paikallaan.

Koko luonto toimii tietyn vuorokausi- ja vuodenaikarytmin mukaisesti: Päiväeläimet liikkuvat päivällä ja nukkuvat oman rytmensä mukaisesti yöllä, yöeläimet liikkuvat yöllä. Puut varistavat lehtensä syksyllä, keväällä alkavat kasvaa uudet lehdet.

Pieni lapsi tarvitsee perusturvallisuuden syntymiseksi rytmiä elämäänsä. Aikuisenkin on usein helpompi toimia, kun elämässä on jonkinlainen rytmi. Ihminen hahmottaa elämäänsä jaksottamalla. Jaksot riippuvat elämäntilanteista ja ovat usein myös sisäkkäisiä: lapsuus, opiskelu, sairastaminen, koeviikko, viikonloppu jne. Rythmi on kaiken alku.

3.2 Kehollisuus

Kulttuurimme on melko älyllinen, kognitiiviseen tietoon tukeutuva: suuri osa toiminnoista tapahtuu pään sisällä. Kuitenkin näen, että myös me ihmiset olemme eläimiä. Olemme fyysisiä, kokonaisvaltaisia olentoja. Keholla on oma kokemusmaailmansa, kehomme on tarkoitettu käytettäväksi. Kehon kautta voimme kokea ja aistia monipuolisesti: voimme aistia tilaa, muita ihmisiä, voimme kokea pulssin sekä tuottamassamme liikkeessä että omassa sydämen sykkeessämme, voimme ilmaista tunteitamme ja kokemuksiamme kehon kautta. Keholla on oma muisti: sen kautta voimme saada non-verbaalisen yhteyden kokemuksiin, joihin ei ehkä ole verbaalista, muistinvaraista yhteyttä enää.

3.3 Leikki

Lapsen maailmassa taidemuotojen välillä ei ole rajoja. Lapsi voi vaikkapa keksiä runon tai sadun pihalta löytyneestä kivistä ja rikkiäisestä ilmapallosta ja sitten tehdä siitä laulun ja liittää siihen vaikkapa tanssin ja ottaa esimerkiksi huiveja mukaan ja sitten soittaa kivi- ja ilmapallomusiikkia ja sen jälkeen maalata syntyneiden mielikuvien pohjalta jne. (Tai sitten näitä asioita voi tehdä yhtä aikaa.) Ja jokaisessa prosessin kohdassa voi tehdä aivan jotain muuta.

Tällaisen luovan työskentelytavan aikana syntyy assosiaatiota, mielikuvia, mielleyhtymiä, jotka muokkaavat prosessia ja kuljettavat sitä eteenpäin. Samanlainen prosessi kuljettaa lasten leikkiä eteenpäin. Taide on leikkiä.

3.4 Minuuden työväline

Ahosen mukaan ihminen tulee ensi kerran tietoiseksi itsestään ääni-värähtely-rytmihavainnon kautta. Siksi ääni voi olla sisäisen maailman hallitsemisen ja jäsentämisen väline, jonka avulla voidaan avata väyliä ja mahdollistaa liikkumisen syvällisilläkin alueilla. (Ahonen, 2000.)

Taiteen kautta voi olla vuorovaikutuksessa sen itsensä puolen kanssa, jota ei välttämättä voi sanallisesti tavoittaa. Sisäinen asia, tunnetilat tai ristiriita saa musiikin kautta ulkoisen muodon, jota siten on helpompi ymmärtää (Ahonen, 2000, 58). Taide on minuuden työväline, joka mahdollistaa ei-tiedollisten (ja miksei yhtä hyvin tiedollistenkin) asioiden, kokemusten ja tunteiden prosessoinnin.

3.5 Yhteinen vuorovaikutus

Itselleni henkilökohtaisesti musiikkikasvattajan työni kohokohtia ovat ne hetket, jolloin lapset ja aikuiset samantarvoisina olemme kokemassa ja luomassa yhdessä taiteen taikaa. 2-vuotiaiden musiikkileikkikouluryhmässäni meillä oli viime talvena huovutettu lumimummo mukana ja lapset keksivät spontaanisti valkoiset huivit nähdessään, että mehän olemme huivipäisiä lumilapsia. Lumilapset tekivät vuorollaan hiljaista jääpuikkomusiikkia chimesillä. Tunnelma oli intensiivisen keskittynyt, kun odotimme, millaisia ääniä chimesistä seuraavaksi tulee. Ja sitten jokainen sai luoda taidetta, johon me kaikki reagoimme: huudahdimme yllättyneinä ja riemuissamme kuullessamme (sittenkin!) koväänisen helähdyksen, ihmettelimme äänettömästi hiljaista herkkää ääntä jne. Yhdessä jaetut hetket, joissa taide yhdistää ja ympäröi meitä, ovat minulle taidekasvatustyön aarteita. Taide on taikaa.

4 KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron Sormet sormien lomahan -projektin taustoista, tavoitteista ja järjestelyistä. Tarkemmat tiedot löytyvät liitteistä. Seuraavassa luvussa kerron lähemmin projektin musiikkipedagogisesta sisällöstä.

4.1 Lähtökohdat ja tavoitteet

Sormet sormien lomahan -projektin teemana oli eri-ikäisten ihmisten kohtaaminen ja vuorovaikutus taidekasvatuksen kautta. Tarkoituksena oli käyttää monipuolisia työtapoja, joihin sisältyi monia yleisiä ihmisyyteen ja kasvamiseen liittyviä tavoitteita ja merkityksiä: minäkuvan kohentaminen, pärjäämisen kokemuksen vahvistaminen, luovuuteen rohkaiseminen, taidesuhteen syntyminen, minuuden ja oman äänen vahvistaminen ja sosiaalinen rohkaistuminen. Nokkahuilu oli väline taideyhteyden syntymiseen ja itsensä ilmaisuun, mutta nokkahuilun soiton opettelu tai tekninen hallinta ei ollut tämän projektin päämäärä.

Sekä musiikin että vanhustyön opiskelijoille haluttiin antaa kokemusta osallistavasta taidekasvatuksesta. Toisaalta tavoitteena oli antaa musiikinopiskelijoille valmiuksia työskennellä vanhusten kanssa sekä antaa valmiuksia yhdistää soitonopetuksen menetelmiä monipuolisesti musiikkikasvatuksen eri työtapoihin. Projektin tavoitteena oli tarjota vanhustyön opiskelijoille mahdollisuutta opiskella kulttuurikasvatusta ja saada kokemusta ja näkymiä eri taidemenetelmien käyttömahdollisuuksista vanhustyössä.

Vantaan musiikkiopistossa oltiin kiinnostuneita alkeissoitonopetuksen ryhmäsoiton menetelmien kehittämisestä. Eri ikäryhmien yhdistäminen ja musiikkikasvatuksen kautta tapahtuva kohtaaminen herättivät myös kiinnostusta. Musiikkiopistossa oltiin kiinnostuneita ikäihmisten ottamisesta mukaan musiikkiopiston opetuksen piiriin yhdeksi kohderyhmäksi lasten ja aikuisten rinnalle. Projektin tarkoituksena oli myös luoda kontakteja, jotka edesauttaisivat musiikkiopiston kannalta sekä ikäihmisten kanssa parissa musiikkikasvatuksen että kouluissa tapahtuvan alkeisopetuksen toteutumista tulevaisuudessa.

Projekti koostui kahdesta osasta: opiskelijoille pidettävästä koulutuksesta sekä vanhuksille ja lapsille pidettävistä työpajoista. Opiskelijoiden koulutus koostui Muistoja Helsingistä –osaprojektin kanssa yhteisesti pidettävästä koulutuksesta tammi-helmikuussa sekä Sormet sormien lomahan –projektin omasta menetelmäkoulutuksesta maaliskuussa. Työpajat pidettiin huhtikuussa. Viisi opiskelijaa oli tulossa Sormet sormien lomahan –projektiin mukaan vanhustyöstä ja viisi musiikin koulutusohjelman puolelta.

4.2 Alkukoulutus

Projekti alkoi Kulttuurisillan Sormet sormien lomahan- ja Muistoja Helsingistä –projekteihin osallistuvilla opiskelijoilla yhteisillä koulutuksilla tammi-helmikuussa 2009. Vanhustyön lehtori Tuula Mikkola, toimintaterapian lehtori Mari Rusi-Pyykönen ja draamapedagogi Merja Pennanen toimivat kouluttajina.

Koulutuksen aiheina olivat

- Viritys/aloitus
- Elämäntietäminen ja ikääntyminen - prosessidraaman näkökulma
- Pula-ajan Helsinki - ihmisten arki Helsingissä (Helsingin Kaupunginmuseon työpaja)
- Vanhuus Suomessa ja vanhuuden kohtaaminen - yhteenveto näyttelyn pohjalta

Koulutusten jälkeen järjestettiin paneelikeskustelu, jossa olivat keskustelun alustajina projekteissa kouluttajina toimivat toimintaterapian lehtori Mari Rusi-Pyykönen, vanhustyön lehtori Tuula Mikkola, musiikkikasvatuksen lehtori Laura Huhtinen-Hildén, tanssitaiteilija Hanna Brotherus ja draamapedagogi Merja Pennanen. Puheenjohtajana toimi Kulttuurisilta-hankkeen projektipäällikkö Anna-Maija Iskanus.

4.3 Menetelmäopetus

Muistoja Helsingistä- ja Sormet sormien lomahan –projektit eriytyivät alkukoulutusten jälkeen ja Sormet sormien lomahan –menetelmäopetus järjestettiin maaliskuussa 2009.

Menetelmäopetusta pitämässä olivat minä, Lea Vartiainen ja Tuulia Tuovinen. Kulttuurisilta-hankkeen projektijohtaja Anna-Maija Iskanius määritteli hieman meidän kouluttajien roolia siten, että Tuulia tuo projektiin nokkahuilun alkeisopetuksen metodinsa, Lea omaa muusikon luovien vuorovaikutustaitojen osaamistaan ja soittimesta riippumattoman improvisoinnin hallintaansa ja minä sadun näkökulmaa. Käytännössä Lealle Metropolian työntekijänä tuli myös jonkin verran vastuuta käytännön koordinoinnista ja järjestelyistä. Minä olin mukana tuomassa projektiin soveltavan musiikkikasvatuksen näkökulmaa ja monimenetelmällisiä työtapoja.

4.3.1 Tuulian metodi

Projektin yhtenä lähtökohtana oli Tuulian Tuovisen kehittämä nokkahuilun alkeisopetuksen metodi. Tuulian metodi perustui Csaba ja Géza Szilvayn Zoltán Kodály'n periaatteiden pohjalta luomaan Colourstrings-menetelmään (Colourstrings 2009). Lähtökohta colourstrings-menetelmässä on, että musiikin oppiminen lähtee lapsen tarpeista, lapsen tarpeita vastaamaan. Musiikin oppiminen tapahtuu lapsen kielellä.

Tuulian metodi perustui solmisaatioon. Laulut opetellaan solmisoiden sekä laulamaan että soittamaan.

Suunnitteluvaiheessa pohdittiin, mihin asti ehditään nokkahuilun soitossa työpajojen aikana. Do-re- sekä do-re-mi -yhdistelmän soittaminen ja transponointi eri korkeuksille (Do=g1, a1, c2, mahdollisesti myös f1, e1, d1) sekä mi-so -yhdistelmä tietyiltä korkeuksilta (a1-c1) tuntui mahdolliselta. Tästä lähtökohdasta Tuulia kasasi sopivaa ohjelmistoa sisältävän materiaalipaketin työpajaharjoittelua varten.

Nokkahuilun ääniala on Tuulian metodissa jaettu isä-, äiti-, karhu- ja lintuääniin. Nimet tulevat colourstrings-metodista. Päätettiin lähteä isä-äänistä (isä-äänit: g1, a1, h1, c2, d2) ja do-re -yhdistelmästä liikkeelle, niin että do on g1 ja/tai a1. Aurinko-laulu otettiin mukaan, koska se on do-re -laulu ja lisäksi se sopii opetuksen toisena lähtökohtana toimivaan Elsa Beskowin Auringonmuna-satuteemaan. Tarkoitus oli transponoida Aurinko-laulua eri korkeuksille, jotta saadaan helposti tutun laulun avulla nokkahuilun otteita pienessä ajassa haltuun.

Rytmiarvoista käytetään Tuulia Tuovisen metodissa titi, taa ja taa-aa -nimiä (kahdeksasosa, neljäsosa ja puolinuotti). Eri nuottiarvoja havainnollistamaan käytetään eri kulkuneuvoja: laiva on puolinuotti, auto neljäsosa ja juna kahdeksasosa.

Osia Tuulian projektia varten kokoama materiaalipaketista on liitteessä 1.

4.3.2 Lämmittelyharjoitukset

Sekä koulutukset että työpajat aloitettiin lämmittelyharjoituksilla. Koska tämä oli Lea Vartiaisen osaamisaluetta, Lea ohjasi ja suunnitteli pääasiallisesti koulutusten lämmittelyharjoitukset. Lämmittelyharjoitusten tärkein tehtävä työskentelyssämme oli keskittymiskyvyn herättely, jännityksen poistaminen, luovuuden vapauttaminen ja näiden kautta maaperän tekeminen suotuisaksi yhteiselle musiikilliselle toiminnalle: nokkahuilun soittamiselle ja uuden luomiselle.

Harjoitukset voivat myös johdattaa päivän musiikilliseen teemaan. Niiden kautta kynnys madaltuu uuden luomiseen. Esimerkkinä käy nimipiiri, jonka tarkoituksena olivat mm. nimien opettelu, ryhmäyttäminen, turvallisen ilmapiirin luominen ja kontaktin syntyminen (Routarinne, 2005, 161). Nimipiirissä käytettiin materiaalia, joka kaikilla on jo valmiiksi: omaa nimeä. Tästä edettiin vaivihkaa yhteisen sykkeen löytämisen kautta sanarytmin etsimiseen ja sen toteuttamiseen omalla keholla ja nokkahuilulla. Näin helposti vaikealta ja jännittävältä tuntuva uusi instrumentti saatiin ystäväksi. Oman nimen kautta edettiin jokaisen oman instrumentin, kehon, kautta uuden instrumentin, nokkahuilun, haltuunottoon. Näin vieraasta soittimesta tulee oma, tuttu soitin, se on henkilökohtaisen ilmaisun väline.

4.3.3 Ohjelma

Tavoitteena oli käyttää koulutuksessa sellaisia harjoituksia ja ohjelmistoa, joita voisi käyttää työpajoissa joko suoraan tai soveltaen. Menetelmäkoulutuskertoja oli neljä. Tarkemmat opetuskertojen sisällöt löytyvät liitteestä 2.

4.4 Työpajat

Projektiin kuuluvat työpajat järjestettiin huhtikuussa 2009 Vantaalla Pähkinärinteessä. Työpajoihin oli tulossa Pähkinärinteen koulun 2.luokkalaisia. Pähkinärinteen palvelutalosta oli tarkoitus saada ikäihmisiä mukaan työpajoihin. Pähkinärinte valittiin paikaksi sen takia, että siellä koululta on lyhyt matka palvelutalolle, jossa työpajat oli tarkoitus järjestää.

Koulutuksen alussa opiskelijoita oli mukana viisi vanhustyöstä ja viisi musiikin koulutusohjelman puolelta. Toivoimme, että 5-10 vanhusta Pähkinärinteen palvelutalosta innostuisi tulemaan mukaan. Tarkoitus oli, että vanhustyön ja musiikin opiskelija muodostaisivat parin, joka ohjaisi työpajassa osan ajasta (n. 30min.) omaa pienryhmäänsä. Pienryhmään kuuluisi kaksi koululaista ja 1-2 vanhusta. Työpajan kokonaispituudeksi oli suunniteltu 75 min.

Työpajat järjestettiin tiistaisin ja torstaisin viikoilla 15, 17 ja 18. Työpajoja oli aina kaksi saman päivän aikana. Ensimmäiseen, aamun, työpajaan osallistui puolet 2. luokan oppilaista (A-ryhmä) ja toiseen, iltapäivän, työpajaan toinen puolisko (B-ryhmä). Työpajoja oli tarkoitus pitää yhteensä siis kuusi kertaa luokan molemmille ryhmille.

Tarkemmat tiedot työpajoista ovat liitteessä 3.

4.4.1 Työpajat - Käytännön hankaluuksia ja järjestelyjä

Työpajoja edeltävällä viikolla selvisi, että Pähkinärinteen palvelutalo ei olekaan mukana projektissa. Näin ollen vanhuksia ei ollut tulossa sieltä (vanhukset olivat liian huonokuntoisia) eivätkä myöskään palvelutalon tilat olleetkaan käytettävissämme. Saimme onneksi käyttöömmme Pähkinärinteen nuorisotilan. Nuorisotilan ja koulun välinen etäisyys aiheutti sen, että koululaiset piti hakea koululta ja saattaa takaisin työpajan jälkeen. Kun puolet luokasta oli kanssamme työpajassa, luokan opettaja oli toisen puoliskon kanssa koululla. Opettaja ei siis voinut hoitaa oppilaiden kuljetuksia työpajoihin ja takaisin, vaan kuljetukset jäivät meidän hoidettavaksemme. Oppilaiden hakemiset ja viemiset veivät suunnitellusta työpaja-ajastamme pois n. 15 min. Työpajan kokonaiskestoksi tuli siis 60 minuuttia.

Työpajojen aikataulu muotoutui lopulta niin, että aluksi olimme kaikki yhdessä lämmittelyssä (15min.), sitten hajaannuimme pienryhmiin "soittotunneille" (30min.) ja lopuksi kokoonnuimme jälleen kaikki yhteen (15min.).

Tilan vaihdos tarkoitti sitä, että piano ei ollut työpajoissa käytettävissä, joten meidän piti hieman muuttaa suunnitelmiamme. Eräs musiikin opiskelijoista otti harmonikkansa mukaan ensimmäiselle kerralle. Minä otin Metropolialta mukaan djemben, jota eräs musiikinopiskelijoista soitti työpajoissa tarvittaessa. Pidin myös mukana omia nokkahuilujani (sopraanosta bassoon).

Ikäihmisiä yritimme saada mukaan työpajoihin paikallisen eläkeläisyhdistyksen kautta. Sieltä tulikin kaksi reipasta eläkeläistä mukaan toimintaan. Mukaan tulleet eläkeläiset osallistuivat iltapäivän työpajaan. Aamun työpajaan osallistui näin ollen ainoastaan koululaisia. Alkuperäinen toiveemme saada enemmän ikäihmisiä mukaan kariutui ja projektin painopiste siirtyi nyt enemmän koululaisten kanssa työskentelyyn.

Halusimme kuitenkin jollakin tavalla ottaa myös palvelutalon asukkaat mukaan projektiin, vaikka he eivät osallistuneetkaan itse työpajoihin. Suunnittelimme, että menemme viimeisellä työpajakerralla palvelutaloon pitämään musiikkituokion.

Vanhustyön opiskelijoilla oli samaan aikaan työpajojen kanssa oma harjoittelu, josta poissaolot heidän piti korvata. Tämä sekä työpajojen kohderyhmän vaihtuminen ikäihmisistä koululaisiin vaikuttivat siihen, että osa vanhustyön opiskelijoista jäi pois projektista työpajojen alkaessa. Yksi musiikin opiskelija jäi pois uupumuksen ja ajan puutteen vuoksi. Työpajoihin osallistui lopulta kaksi vanhustyön opiskelijaa ja neljä musiikin opiskelijaa. Musiikin opiskelijoista kahden ei tarvinnut suorittamansa opintojakson puitteissa osallistua kaikille työpajakerroille. Heidän kanssaan päädyttiin siihen, että he osallistuivat eri kerroilla työpajoihin ja ohjaisivat samaa pienryhmää työpajassa.

Viimeinen työpajakerta osui vappuaattoon. Neljän pidetyn työpajan jälkeen selvisi, että koululaiset eivät voi osallistua työpajoihin vappuaattona, joten totesimme, että vappuviikon tiistai jäisi viimeiseksi kerraksi ja silloin menisimme palvelutaloon vierailemaan. Työpajoja pidettiin siis yhteensä viisi kuuden sijaan.

Me kouluttajat halusimme, että palvelutalon vierailu olisi sellainen, että luokan opettajakin voisi olla mukana ja näkisi, mitä olemme työpajoissa tehneet. Näin ollen sovimme, että menemme kaikki yhdessä palvelutaloon (kaikki koululaiset, opiskelijat ja kouluttajat), jolloin opettajan ei tarvitsisi jäädä puolen luokan kanssa koululle, vaan hän pääsisi mukaan.

Harmillista kyllä, juuri palvelutalokerralla vanhustyön opiskelijat olivat toisessa koulutuksessa. Lisäksi työpajoihin osallistuneet eläkeläiset olivat estyneitä osallistumaan palvelutalokertaan. Luokan opettaja oli itse sairaana. Palvelutalokertaan osallistuivat siis loppujen lopuksi koululaiset, kouluttajista minä ja Lea Vartiainen sekä musiikin koulutusohjelman opiskelijat.

5 PROSESSIN KUVAUS

Tässä luvussa kuvailen Sormet sormien lomahan –projektin taidekasvatuksellisia sisältöjä ja prosesseja.

5.1 Auringonmuna

Sormet sormien lomahan –projektia suunniteltaessa tartuin konkreettisesti Anna-Maija Iskaniuksen heittoon sadun näkökulmasta ja otin mukaan Elsa Beskovin Auringonmuna-sadun ensimmäiseen yhteiseen suunnittelupalaveriin Lea Vartiaisen ja Tuulia Tuovisen kanssa. Kyseinen satu oli jo pitkään kiehtonut minua ja olin etsinyt sopivaa tilaisuutta käyttää sitä jossain yhteydessä opetuksessani. Suunnitteluvaiheessa ideoimme Lean ja Tuulian kanssa, miten satua voisi käyttää koulutuksessa ja työpajoissa. Sadun rooli kuitenkin muuttui ja kehittyi vielä huomattavasti koko koulutus- ja työpajatyöskentelyn aikana, se lähti elämään omaa elämäänsä.

5.2 Luova prosessi

Olen käyttänyt sekä aikuiskoulutuksessa että omien muskari- ja nokkahuiluoppilaiden kanssa sävellysprosessia, joka koostuu kehollisesta ilmaisusta, soittimilla ja keholla tuotetuista ääniefekteistä, loruilusta, soittamisesta ja/tai laulamisesta. Kuvailemaani eri vaiheista koostuvaa prosessia voi toteuttaa monella tavoin: siitä voi ottaa jonkin pätkän tai tehdä pitkän kaavan mukaan tai sitä voi laajentaa ja muokata oman mielikuvituksen, ryhmän, käytössä olevien työvälineiden ja toiminnan tavoitteiden mukaisesti.

Virikkeenä prosessin taustalla voi olla mitä vaan: virike voi olla lähtöisin jostain taidemuodosta (kuvataide, kirjallisuus, musiikki, tanssi, teatteri), se voi olla jokin tapahtuma, tunnelma tai vaikkapa tunnetila. Kyseessä on luova prosessi, jossa taiteen leikkilinen puoli on määräävänä tekijänä.

5.2.1 Luova prosessi menetelmäopetuksessa

Prosessin lähtökohtana toimiva Elsa Beskowin Auringonmuna-satu oli mukana projektissa jo ensimmäisellä menetelmäopetuskerralla. Jokainen luki vuorollaan sivun ääneen kirjasta ja näytti kuvat muille.

Kuvat ovat kirjassa vähintään yhtä tärkeässä roolissa kuin itse tarina. Kuvissa on vahva tunnelma ja tarinan hahmot ja tapahtumat on elävästi ja hauskaasti esitetty kuvissa. Auringonmuna-sadussa (kuten Beskowin kirjoissa yleensäkin) kuvat tuovat aivan uuden ulottuvuuden kirjoitetun tarinan rinnalle ja täydentävät sadun maailmaa.

Ensimmäisellä menetelmäopetuskerralla halusin virittää opiskelijoita jo hieman sadun maailmaan ja nokkahuilun ja luovuuden käyttöön antamalla tehtäväksi valita kirjan kuvista jokin tapahtuma tai hahmo, sävy, tunnelma tai tunne ja tämän jälkeen pareittain tutustua nokkahuiluun ja etsiä tapoja ilmaista valittua asiaa nokkahuilulla (vaikkapa iloisen sammakon kurnutusääntä tai keijun surua). Nokkahuilun käyttötapaa ei ollut millään lailla rajoitettu. Jotta kynnyksen uteliaaseen nokkahuilun mahdollisuuksien kokeilemiseen madaltuisi, ehdotin itse muutamia tapoja tehdä efektejä nokkahuilulla, esim. linnun lauluääniä nokkahuilulla. Lyhyen parityöskentelyn jälkeen parit saivat esitellä omia ääniänsä muille.

Toisella menetelmäopetuskerralla jatkoimme Auringonmuna-aiheesta eteenpäin. Kertasimme sadun tapahtumat ja hahmot katselemalla kirjan kuvat läpi. Valitsimme yhden hahmon ja pohdimme, mitä se tekee ja millainen se on. Tästä kehittelimme pienen lorun.

Tämän jälkeen mietimme, kuinka toteutamme lorun sanarytmin keholla (esim. taputtamalla rytmiä päähän, polviin jne.) ja miten loru tititoidaan. Seuraavaksi muutimme lorun sanarytmin nokkahuilun salakielelle. Nokkahuilun salakieli tarkoittaa tässä yhteydessä artikulointia nokkahuilulla (kuiskattu dyy samalla kevyesti puhaltaen). Lorun jokainen tavu sai oman alukkeen eli kielellä äänettömästi sanotun d-äänteen. Yy sen sijaan tarkoittaa uloshengitystä.

Sekä tititoidessa että salakielellä puhuttaessa jatkoimme sanarytmin toteuttamista keholla.

Seuraava askel oli lorun soittaminen nokkahuilulla. Ensin soitimme lorun yhdellä sävelellä. Kokeilimme eri otteita (h1, a1, g1, c2, d2). Seuraavaksi soitimme loru useammalla sävelellä ja näin sävelsimme melodian loruun. Nyt olimme käyneet kaikki prosessin vaiheet läpi. Tämä oli ikään kuin demonstraatio prosessista: opiskelijoille syntyi jonkinlainen käsitys luovan prosessin luonteesta, vaiheista, etenemisestä ja lopputuloksesta.

Prosessin vaiheet:

Aihe

Loru

Kehollinen ilmaisu

Sanarytmi

Tititointi

Salakieli

Soittaminen

    yhdellä sävelellä

    useammalla sävelellä

Kolmannella menetelmäopetuskerralla halusin nostaa enemmän esille nokkahuilun roolia ilmaisun ja vuorovaikutuksen välineenä. Ensimmäisellä kerralla olimme jo tutustuneet varovasti nokkahuilun mahdollisuuksiin efektien kautta. Nyt kolmannella kerralla annoimme pareille tehtäväksi "keskustella" nokkahuilulla käyttämällä hyväksi nokkahuilun monia ulottuvuuksia (esim. erilaisia efektejä). Tarkoitus oli ennalta suunnittelematta, improvisoiden, tehdä aloite ("sanoa" jotain nokkahuilulla) ja vastaavasti reagoida toisen aloitteeseen nokkahuilulla ("vastata" toiselle). Näin syntyi pieniä, lähes ymmärrettäviä keskusteluja.

Seuraavaksi opiskelijat kävivät parinsa kanssa itsenäisesti läpi samanlaisen prosessin kuin edellisellä kerralla: jokainen työpari sai tehtäväkseen itse valita hahmo Beskovin Auringonmuna-sadusta, tehdä hahmon pohjalta loru, suunnitella siihen kehollinen ilmaisutapa, etsiä sanarytmi, säveltää melodia ja soittaa se nokkahuilulla. Kun opiskelijat olivat valmiita, jokainen pari sai tehdä esityksen, jossa oli loru, kehollinen ilmaisu, laulu ja soitto mukana.

Näin syntyneet pienet esitykset integroitiin tämän jälkeen osaksi Lea Vartiaisen ideoimaa metsä-äänimaisemaa. Istuimme piirissä silmät kiinni. Siirryimme mielikuvituksessamme metsään, jossa Auringonmuna-sadun keijukainen asuu. Aloin improvisoida tarinaa, jossa oli mukana metsä, keijukainen, metsän eläimiä ja luonnon tapahtumia (sade, tuuli). Jokainen sai vapaasti oman halunsa ja mielensä mukaan tuottaa keholla erilaisia satuun sopivia ääniä. Näin loimme metsä-äänimaiseman, jossa oksat ritisivät keijun jalkojen alla, tuuli puhalsi, sammakko loikki ja kurnutti ja niin edelleen.

Opiskelijoilla olivat nokkahuilut lähettyvillä äänimaiseman ajan. Kun kerroin tarinassa vaikkapa sammakosta, kosketin hiljaa sammakosta säveltäneitä opiskelijoita ja kuiskasin, että he saavat nyt soittaa oman, aiemmin säveltämänsä kappaleen. Pienet nokkahuiluesitykset tulivat siis osaksi äänimaisemaa.

Mukaan tulivat seuraavat prosessin elementit:

Efektit

- vuorovaikutus

- aloitteen tekeminen

- reagointi (toisen aloitteeseen)

- ilmaisu (esim. tunteet: ilo, suru, vihaisuus)

- kuvaava

- ilmaisu (esim. sammakon kurnutus)

Äänimaisema

- Kehoäänet

- Efektit nokkahuilulla

- Sävellykset

5.2.2 Luova prosessi työpajoissa

Työpajoja suunnitellessamme meillä kaikilla oli, sekä opiskelijoilla että Lealla ja minulla, taustalla tämä edellä kuvattu Auringonmuna-sadun pohjalta lähtenyt yhdessä

läpikäymämme sävellyskokemus ja se vaikutti työpajatyöskentelyn kaaren suunnitteluun. Yhteisellä työpajojen suunnittelukerralla (neljäs menetelmäopetuskerta) hahmottui suunnitelma sadun käyttämisestä jonkinlaisena kokoavana tekijänä työpajaprosessin aikana.

Suunnittelimme vain neljä ensimmäistä työpajakertaa, koska emme vielä voineet tietää, kuinka nopeasti tai hitaasti edistyisimme. Suunnitelmaan piti jättää mahdollisuus tilannekohtaiselle harkinnalle ja mahdollisille suunnitelmien muuttamisille. Käytännössä myöhemmin työpajojen väleissä arvioimme yhdessä aamupäivän työpajan onnistumista ja teimme tämän pohjalta mahdollisia muutoksia iltapäivän työpajaan sekä suunnittelimme seuraavan kerran ohjelmaa.

Kolmannella työpajakerralla aloitimme sävellysprosessin. Me aikuiset luimme vuorotellen satua ääneen ja näytimme kuvat lapsille. Satu on aika pitkä, joten luimme vain puolet sadusta, koska halusimme käyttää enemmän aikaa itse työskentelyyn. Työskentelyn lähtökohtana olivatkin varsinaisesti sadun hahmot ja ne tulivat jo esiteltyä sadun alkupuolella.

Lukemisen jälkeen kertosimme, mitä hahmoja sadussa oli ollut ja jakaannuimme pienryhmiin. Työskentely pienryhmissä meni melko lailla samaan tapaan kuin menetelmäkoulutuksessa. Ryhmissä valittiin sadusta jokin eläin ja keksittiin siitä pieni loru, joka toteutettiin keholla. Lorusta etsittiin sanarytmi, joka muutettiin nokkahuilun salakieleksi ja sen jälkeen soitettiin nokkahuilulla. Tämän jälkeen loru sävellettiin ja soitettiin nokkahuilulla. Do, re ja mi olivat käytettävissä (do=g1). Musiikinopiskelijat saivat tehtäväksi nuotintaa näin syntynyt sävellys Tuulian metodia käyttäen. Pienryhmätyöskentelyn jälkeen jokainen ryhmä esitti tuotoksensa muille: liikkeen, lorun ja soiton. Työpajoissa syntyneet lorut ovat liitteessä 4.

Neljännellä työpajakerralla haluttiin liittää sävellyksiin vielä uusia ilmaisumuotoja: sekä keholla että nokkahuilulla tuotettavia efektejä. Eräs musiikinopiskelija veti lämmittelynä taikaesine-harjoituksen, jossa yksi kerrallaan sai kurkistaa laatikkoon ja päästää sellaisen äänen, kuin kuvittelisi laatikon sisältä tulevan. Ääni voi olla ihan minkälainen vain: kissa naukaisu, oven narahdus, korahdus, kiljahdus, köhäys jne. Kun yksi oli kurkannut laatikkoon ja päästänyt äänen, laatikko kiersi piirissä ja jokainen vuorollaan teki saman äänen kuin ensimmäinen. Kun kierros oli menty läpi, oli jonkun toisen vuoro

kurkata laatikkoon ja tehdä oma äänensä, minkä jälkeen laatikko lähti jälleen kierrokselle jne. Näin jatkettiin, kunnes jokainen oli saanut tehdä oman äänen.

Harjoituksen tarkoitus on auttaa keskittymään, rohkaista tuottamaan erilaisia ääniä, opettaa hyväksymään muiden aloitteet ja herkistää kuuntelemaan.

Pienryhmissä etsittiin nokkahuiluista erilaisia ääniä. Lähtökohtana saatettiin käyttää jotain sadun hahmoista (esim. kuinka tehdään sisiliskon suihinää nokkahuilulla) tai sitten etsittiin ihan vapaasti erilaisia ääniä. Jotta metelistä ei tulisi aivan sietämätön ja tilannetta olisi helpompi hallita, käytettiin huivia kapellimestarina. Kun huivi on lattialla, on aivan hiljaista. Kun huivi nousee hieman, kuuluu hieman soittoa. Mitä ylemmäs huivi nousee, sitä kovempaa saa soittaa. Vastaavasti mitä lähempänä huivi on lattiaa, sitä hiljempää soitetaan. Huivin mukaan soittaminen vaatii keskittymistä ja nopeaa reagointia.

Pienryhmissä mietittiin, mikä efekti sopisi omaan sävellykseen ja otettiin efekti osaksi omaa sävellyskokonaisuutta.

Pienryhmien jälkeen aloimme yhdessä tuottaa äänimaisemaa metsästä. Minä luin hyvin lyhyen, mukaillun tarinan metsästä ja keijusta ja me kaikki yhdessä teimme omalla kehollamme tarinaan kulun mukaan satuun sopivia ääniä (ritinää, rapinaa, kävelyä jne.). Lopuksi kaikki ryhmät saivat esittää omat sävellyksensä, joissa olivat nyt uutena elementtinä nokkahuilulla tuotetut efektit.

5.3 Aurinkolaulu

Auringonmuna-sadun rinnalla projektissa kulki Aurinkolaulu. Laulu otettiin jo menetelmäopetusta suunnitellessa mukaan. Kyseessä oli do-re -laulu, joka oli jo valmiiksi Tuulian menetelmään liittyvässä ohjelmistossa mukana. Aurinkolaulussa on A- ja B-osat (AABA), joissa käytetään eri rytmiarvoja (A: neljäsosasyke, B: kahdeksanosasyke). Näin ollen se sopi hyvin käytettäväksi perussykkeen tuottamiseen ja kokemiseen liikkeen, laulun ja soiton kautta.

Peruspulssia olimme jo ennen Aurinkolaulun mukaan ottamista etsineet monella tavalla: mm. nimiringin ja liikeharjoitusten kautta. Nimiringissä pysyi tasainen, yhteinen syke koko harjoituksen ajan. Liikeharjoituksia käytimme monella tavalla. Tavoitteena oli eripituisten iskujen kokeminen ja tuottaminen vartalolla.

5.4 Liikeharjoitukset

Menetelmäopetuksessa eri sykkeitä havainnollistavina mielikuvina toimivat karhuperheen jäsenet: Isäkarhun kävely vastasi puolinuottisykettä (taa-aa), äitikarhu neljäsosasykettä (taa) ja pikkukarhut kahdeksasosasykettä (titi). Työpajoissa käytimme Tuulian metodista otettuja eri sykkeitä vastaavia liikennevälineitä: laiva (puolinuotti), auto (neljäsosa) ja juna (kahdeksasosa).

Harjoituksessa piti kulkea tilassa soiton sykkeen mukaan. Soitin bassonokkahuilulla puolinuottisykkeessä (isä/laiva), tenorilla neljäsosa- (äiti/auto) ja sopraanolla kahdeksasosasykkeessä (pikkukarhut/juna). Tällöin sykkeen hitautta tai nopeutta havainnollistamassa olivat myös äänen korkeus ja soittimen koko: mitä pienempi soitin, sitä korkeampi ääni ja nopeampi syke.

Seuraavaksi otin mukaan pysähdyksen: kun soitto loppuu, liike loppuu. Menetelmäopetuksessa soitin vielä pianon takaa piilosta ja opiskelijoiden piti päätellä kuulon avulla, mikä karhu on kyseessä. Tehtävä oli hieman haastavampi, koska visuaalinen vihje puuttui (soittimen koko) ja päättelyssä piti tukeutua pelkästään äänen korkeuden ja sykkeen vaihteluihin.

5.5 Aurinkolaulun opettelu

Aurinkolaulun opetteluprosessissa oli pieniä eroja menetelmäopetuksessa ja työpajoissa.

Siirryimme aurinkolaulun opetteluun suoraan liikeharjoituksista. Jatkoimme kävelyä tilassa laulun sykkeen mukaan: Aurinkolaulun neljäsosaiskut olivat nyt autolla ajamista tai äitikarhun kävelyä ja kahdeksasosaiskut junan puksutusta tai pikkukarhujen

kipitystä. Jatkoimme sanarytmin mukaan liikkumista ja otimme laulun mukaan. Tauoilla liike pysähtyi täysin.

Seuraavaksi jaoin porukan kahtia: toiset saivat liikkua sykkeen mukaisesti A-osassa, toiset B-osassa ja toisin päin.

Jatkoimme liikettä ja solmisoimme laulun do:lla ja re:llä. Lauloimme myös aurinkolaulua eri korkeuksilta, jolloin do vaihtoi paikkaa.

Nyt kun osasimme jo aurinkolaulun, siirryimme pienryhmiin harjoittelemaan laulun soittamista nokkahuilulla. Do:n paikkaa vaihdeltiin siten, että do oli g1, a1, c1 ja f1. Työpajojen pienryhmissä edettiin hieman eri tahtiin, mutta jokaisessa ryhmässä kuitenkin ehdittiin kokeilla aurinkolaulua ainakin kahdesta eri do:sta lähtien. Tuulian kirjoittama aurinkolaulun nuotti oli apuna opettelussa (ks. liite 1).

Työpajassa kokoonnuimme lopuksi yhteen soittamaan aurinkolaulua kaikki yhdessä. Soitimme sekä yksiaänisesti että kaksiaänisesti. Kaksiaänisesti soittaessa ryhmä oli jaettu kahteen osaan ja molemmilla ryhmillä oli oma donsa (esim. f 1 ja a1). Soitimme myös niin, että toinen ryhmä soitti aurinkolaulun neljäsosaiskut ja toinen kahdeksasosaiskut.

5.6 Tervehtiminen

Tervehtimisharjoitus tuli mukaan erään musiikinopiskelijan aloitteesta. Ensimmäisellä työpajakerralla aivan aluksi, kun emme ole vielä tehneet mitään yhdessä, liikuimme elävän musiikin mukaan tilassa. Kun kohtasimme toisen, pysähdyimme, katsoimme silmiin, tervehdimme, kättelimme ja esittelimme itsemme. Eräs musiikinopiskelijoista soitti harmonikkaa tervehtimisen aikana. Samalla tavalla hyvästelimme toisemme työpajan lopuksi (ilman esittelyä).

5.7 Palvelutalo

Palvelutalon esitys oli eräänlainen synteesi edellä kuvaamistani asioista, joiden parissa olimme työskennelleet työpajoissa. Kohtaaminen oli palvelutalokerran ytimessä.

Aluksi liikuimme palvelutalossa ruokasalissa, menimme jokaisen vanhuksen luo ja kättelimme ja tervehdimme vanhuksia samaan tapaan kuin ensimmäisessä työpajassa. Musiikinopiskelija soitti pianolla osia Schumannin teoksesta Kinderszenen op. 15. Tämän jälkeen kerroimme vanhuksille hieman projektin taustaa ja käytännön toteutuksesta työpajoissa.

Seuraavaksi soitin erikokoisia nokkahuiluja ja opiskelijat ja koululaiset marssivat sykkeen mukaan (taa- ja titi- rytmit). Tarkoituksena oli, että vanukset saivat omien kykyjensä ja halujensa mukaan osallistua toimintaan liikkumalla. He saivat toki olla liikkumatta ja osallistua kuuntelemalla, katsomalla ja olemalla paikalla.

Palvelutaloon olimme menossa kaikki yhdessä: koko luokka, opiskelijat, Lea ja minä. Työpajoissa lapset olivat olleet kahdessa ryhmässä (A-ryhmä aamulla ja B-ryhmä iltapäivällä). Opiskelijapareja oli kolme ja jokaisella opiskelijaparilla oli ollut työpajoissa kaksi pienryhmää (aamu- ja iltapäiväryhmät). Näin ollen pienryhmiä oli siis kuusi yhteensä.

Aurinkolaulukokonaisuudessa soitti jokaisen opiskelijaparin kaksi ryhmää yhtä aikaa omalla vuorollaan. Ryhmiä oli siis kolme.

Ensin kerroimme laulun sanat vanhuksille, jotta halukkaat voisivat laulaa mukana.

Aurinkolaulukokonaisuuden rakenne oli seuraava:

Alkusoitto pianolla (opiskelija soitti)

Laulu kaikki yhdessä C-duurissa

Soitto nokkahuiluilla c:stä, 1. ryhmä

Välisoitto

Soitto nokkahuiluilla f:stä, 2. ryhmä

Välisoitto

Soitto nokkahuiluilla g:stä, 3. ryhmä

Välisoitto

Laulu kaikki yhdessä c:stä

Tämän jälkeen tuli sadun ympärille koottu kokonaisuus. Kerroimme, että oppilaat olivat itse keksineet runot ja kappaleet. Aloin kertoa muutamia virkkein kertomusta metsästä ja teimme yhdessä kertomukseen sopivia ääniefektejä keholla. Tarinan sisällä oli tiettyjä avainlauseita, joista kukin pienryhmä tiesi, että oli heidän vuoronsa esittää oma eläinesityksensä. Eläinesityksissä oli mukana pienryhmän runo, efektit ja kappale nokkahuilulla soitettuna. Esityksiä tuli yhteensä siis kuusi.

Seuraavaksi soitin alttonokkahuilulla pienen kappaleen (N. Chedeville: Sonaatti g-molli, 1.osa), joka jälkeen oli yhteislauluna virsi Jumalan kämmenellä. Lopetimme vierailumme kättelyihin ja hyvästelyihin pianomusiikin mukaan.

6 POHDINTA

”Jos asioita ei voi tehdä niin, kuin ne on suunniteltu, ne tehdään jollakin toisella tavalla.” Sormet sormien lomahan –projektia leimasi alkuperäisten suunnitelmien muuttuminen huomattavasti käytännön sattumien vuoksi. Projektin aikana muuttui moni asia: opiskelijoita jäi pois, ikäihmisiä ei saatu siinä määrin mukaan, kuin oli suunniteltu, ryhmien koot ja määrät muuttuivat, työpajojen tilat ja aikataulut muuttuivat, koordinoitongelmien vuoksi kaikki eivät pystyneet osallistumaan kaikkeen toimintaan, säästyssoitinta ei ollut käytettävissä työpajoissa ja niin edelleen.

Suunnitelmien muuttumista ei kuitenkaan voi tulkita projektin epäonnistumiseksi. Projektin teemana oli eri-ikäisten ihmisten kohtaaminen ja vuorovaikutus taidekasvatuksen kautta. Projektin ohjelma ja sisältö oli suunniteltu tukemaan tavoitteita.

Työskentelyssä käytettiin monipuolisia työtapoja, joihin sisältyi monia tavoitteita ja merkityksiä: minäkuvan kohentaminen, pärjäämisen kokemuksen vahvistaminen, luovuuteen rohkaiseminen, taidesuhteen luominen, minuuden ja oman äänen vahvistaminen, sosiaalinen rohkaistuminen. Ensisijainen fokus ei ollut nokkahuilun soiton opettelussa tai soittimen hallinnassa, vaan nokkahuilu nähtiin vuorovaikutuksen, itsensä ilmaisun ja luomisprosessin välineenä ja työkaluna.

Opiskelijoille haluttiin antaa kokemusta osallistavasta ja soveltavasta taide- ja musiikkikasvatuksesta sekä eri-ikäisten ihmisten kanssa työskentelystä. Vantaan musiikkiopiston tavoitteena oli luoda kontaktiverkoston musiikkikasvatustoiminnan laajentamiselle musiikkiopiston ulkopuolelle ja saada kokemusta tämän kaltaisesta eri ikäryhmiä yhdistävästä musiikkikasvatuksesta.

Kuinka näissä tavoitteissa sitten onnistuttiin? Kuinka opiskelijoiden (vanhustyön, varhaisiän musiikinopettajiksi tai soitonopettajiksi opiskelevien), koululaisten, työpajoihin osallistuneiden eläkeläisten, palvelutalon vanhusten, palvelutalon henkilökunnan, kouluttajien ja hankkeeseen osallistuneiden organisaatioiden kokemukset erosivat toisistaan? Millaisia eroja löytyy kun katsotaan näitä tahoja ryhminä tai puhtaasti yksilöinä? Nämä kysymykset ovat mielenkiintoisia ja arvokkaita,

mutta vaatisivat kokonaisen oman opinnäytetyön, jossa kysymyksenasettelu, tutkimusote ja tutkimusmenetelmät olisi valittu asianmukaisesti.

Tavoitteiden toteutumisen arviointi on sikäli hankalaa, että projektiin osallistui paljon ihmisiä ja jokaisella on oma kokemus- ja tunnemaailmansa. Jokainen kokee asiat omalla tavallaan ja siksi ei voi sanoa absoluuttisesti, että tavoitteet saavutettiin.

Kuitenkin uskallan sanoa omasta kouluttajan näkökulmastani, että mielestäni (ainakin itselleni) tärkeimmät tavoitteet saavutettiin työpajoissa. Musisoinnin ja luomisen riemu näkyi varsinkin työpajoissa. Koululaiset olivat suurella innolla mukana toiminnassa. He tulivat ja lähtivät työpajoista iloisella mielellä ja olivat innoissaan työpajoissa tekemistään asioista. Tämä näkyi mm. siinä, että he halusivat aina kovasti soittaa nokkahuilua koulun ja nuorisotilan välisillä matkoilla. Kaiken kaikkiaan koululaiset suhtautuivat hyvin avoimesti ja innostuneesti työpajoissa tehtäviin asioihin. Itse soitin oli todella kiehtova: kun ei soitettu, nokkahuilua täytyi pitää omassa pesässä selän takaa, jotta se ei olisi koko ajan käsissä (ja suussa). Toki, kuten aina ryhmäopetuksessa, oli yksilökohtaisia eroja sekä hieman kapinointiakin opettajia (kouluttajia ja opiskelijoita) kohtaan. Joskus nokkahuilu oli niin kiinnostava, että opettajan piti sanoa pari kertaa, ennen kuin oppilas suostui laittamaan sen pois. Mutta toisaalta, koskaan ei tarvinnut sanoa kahta kertaa, että ottakaa nokkahuilut käteen.

Muutamia tilanteita, oppilaita ja ryhmäopetukseen liittyviä seikkoja jäi erityisesti mieleeni työpajoista. Eräs oppilas hermostui, kun ei heti osannut kaikkea täydellisesti ja lopulta ei halunnut enää yrittää. Työpajasta lähtiessä hän jättäytyi kauas jonon taakse ja pauskasi nokkahuilunsa pensaaseen. Kysyin, mikä on hätänä, juttelimme asiasta ja sovin, että minä nokkahuilunsoitonopettajana autan häntä seuraavalla kerralla. Luokan opettaja kertoi, että täydellisyyteen pyrkiminen ja turhautuminen oli tavallista tälle lapselle ja että tämän asian kanssa tehdään töitä. Tämä oppilas oli kuitenkin oman havaintoni mukaan suuren osan aikaa hyvällä mielellä mukana toiminnoissa, joissa nokkahuilua ei käytetty ja palvelutalossakin hän oli reippaasti soittamassa.

Eräälle toiselle oppilaalle soittaminen oli teknisesti hieman hankalaa, mutta hän taas halusi harjoitella koko ajan. Hän halusi paljon huomiota ja ihailua eikä aina välttämättä toiminut ryhmän jäsenenä. Hän esimerkiksi saattoi soittaa itsekseen silloin, kun kaikkien piti olla hiljaa, jotta saataisiin aloitettua kaikki yhdessä seuraava soittokappale.

Kuinka saada kaikki ryhmässä tasapainoisesti mukaan toimintaan? Esimerkiksi lorusävellyksiä suunniteltaessa tapahtui pienryhmissä joskus niin, että paljon esillä oleva lapsi teki jonkin ehdotuksen, joka heti hyväksyttiin eikä hiljaisempien, ujompien lasten ehdotuksille jäänyt tilaa.

Mielestäni iltapäivän työpajoihin osallistuneet eläkeläiset jäivät hieman sivuun toiminnassa. Koululaiset olivat niin puheliaita ja vilkkaita ja vaativat opettajilta huomiota ja ryhmänhallintaan keskittymistä, että aikuiset, näetisti käyttäytyneet eläkeläiset, jäivät välillä pienryhmissä pienemmälle huomiolle. Toki aamu- ja iltapäiväryhmissäkin oli eroja. Aamupäivän ryhmä oli rauhallisempi ja iltapäivän taas vilkkaampi. Ehkä eläkeläiset olisivat sopineet paremmin aamupäivän ryhmään? Eläkeläiset eivät kuitenkaan omien aikataulujensa vuoksi pystyneet osallistumaan aamupäivän ryhmään. Jos eläkeläisiä olisi ollut enemmän työpajoissa, sekin olisi vaikuttanut ryhmädynamiikkaan.

Samoin kuin nokkahuilua, Tuulian menetelmää ja ohjelmistoa käytettiin työkalun ominaisuudessa tässä projektissa. Menetelmä vaikutti projektin sisältöön monella tavalla: solmisaatio ja sen myötä transponointi (do:n siirtäminen eri korkeuksille) ja tititointi olivat projektissa oppimisen välineinä. Tuulian metodi toimi myös konkreettisesti nuotinnuksen ja visuaalisen havainnollistamisen välineenä (mm. omat sävellykset kirjoitettiin ylös Tuulian metodin mukaisesti). Aurinkolaulu tuli projektiin Tuulian ohjelmistosta. Menetelmä oli ikään kuin projektin äidinkieli.

Koska aikaa oli rajallisesti sekä koulutukseen että työpajoihin, itse menetelmään ei ehditty kovin syvällisesti perehtyä projektin aikana vaan siitä otettiin ne osat ja asiat, joita suoraan voitiin käyttää tämän projektin puitteissa. Musiikinopiskelijoilta tuli palautetta, että Tuulian metodi ja sen soveltaminen omaan työhön jäi hieman epäselväksi. Mielestäni metodi on käyttökelpoinen ja hyvä, mutta olisi tarvittu lisää aikaa, jos sen tarjoamiin mahdollisuuksiin olisi haluttu tutustua paremmin. Menetelmään tutustumista varten voisi järjestää aivan erillisenkin opintojakson tai kurssin.

Toivon mukaan nokkahuilun monipuoliset käyttötavat tulivat tutuiksi (nokkahuilulla ei siis tarvitse aina vaan soittaa "ostakaa makkaraa") ja itse soitin hieman läheisemmäksi

opiskelijoille. Ainakin koululaisista huokui halu käyttää nokkahuilua omiin tarpeisiinsa: itseilmaisuuksiin, uuden luomiseen ja musiikista nauttimiseen.

Projektin yhtenä tavoitteena ollut yhteyden ja vuorovaikutuksen löytyminen lasten ja ikäihmisten välillä toteutui jossain määrin iltapäivän työpajoissa. Aamupäivän työpajoissahan ei ollut muita kuin koululaisia, joten aamupäivän ryhmäläisiltä jäi ikäihmisten kanssa työskentely kokonaan väliin. Jos eläkeläisten ja lasten määrällinen suhde olisi ollut paremmin tasapainossa, yhteyden löytyminen ja vuorovaikutus eri-ikäisten välillä olisivat varmasti saaneet vielä isomman roolin projektissa. Työpajoissa olleet eläkeläiset olivat hyvällä mielellä mukana ja antoivat jälkepäin kiittävää palautetta.

Sen sijaan projektin varsinainen anti lasten ja ikäihmisten kohtaamisessa oli palvelutalovierailu. Työpajoissa oli ollut heti alusta asti ollut mukana kohtaaminen tervehtimis- ja hyvästelyharjoitusten muodossa. Muutenkin yhteistyö ja vuorovaikutus olivat olleet merkittävässä roolissa työpajatyöskentelyssä: Auringonmuna-työskentely oli luova yhteistyönä toteutettu prosessi, joka pohjautui lasten omiin ideoihin. Lämmittelyharjoituksetkin olivat luonteeltaan sellaisia, että ne tähtäsivät vuorovaikutukseen, muiden kunnioittamiseen ja oman ilmaisun tukemiseen.

Työpajatyöskentely näkyi mielestäni lapsissa palvelutalossa avoimuutena vanhuksia kohtaan. Lapsesta voi olla aika jännittävää mennä vanhuksen luo, joka mahdollisesti istuu pyörätuolissa ja on ryppyinen ja hyvin vanha, saatikka sitten koskea ottaa tätä kädestä, katsoa silmiin ja toivottaa hyvää päivää. Kuitenkin minusta tuntui, että ilmassa oli aitoja kohtaamisia lasten ja vanhusten välillä ja useiden vanhusten kohdalla riemua ja kiitollisuutta tapaamisesta. Kysyttäessä luokassa myöhemmin, mikä oli kivointa palvelutalovierailussa, päällimmäisenä nousivat vanhuksien ja heidän tapaamisensa.

Tietenkään vuorovaikutusta ei pitä nähdä niin, että ainoastaan osoitetut tunteet, erityisesti myönteiset ja iloiset tunteet todistavat vuorovaikutuksen syntymisestä tai onnistumisesta. Vanhuksien asettuivat vuorovaikutustilanteeseen ja reagoivat toimintaan oman persoonansa mukaisesti. Myöskään tilanteen vaikutuksia ei voi mitata silmin nähtävien vuorovaikutustilanteiden määrällä ja laadulla.

Meitä kaikki yhdistävänä tekijänä oli taide. Taiteella on omat ainutlaatuiset mahdollisuutensa minuuden työvälteenä. Taidekasvatuksen olennaisina pitämistä asioista tilanteessa olivat läsnä rytmi, kehollisuus ja yhteinen vuorovaikutus, mutta ennen kaikkea taiteen leikki ja taika ja riemu. Näin ollen niillekin, jotka vain istuivat eivätkä näennäisesti osallistuneet juuri lainkaan yhteiseen toimintaan ilmeillä tai liikkeillä, yhteisellä jaetulla taidekokemuksella oli suurempia merkityksiä, kuin he tai minä itse voimme tietääkään.

Kuinka tästä eteenpäin? Sormet sormien lomahan -projektista saatiin tietoa ja kokemusta tämänkaltaisen eri työtapoja ja eri-ikäisiä ihmisiä yhdistävän musiikkikasvatustyön toteuttamisesta. Käytännön järjestelyt, koordinointi ja tiedonkulun ongelmat olivat tämän projektin heikkouksia. Sisältöä ja tavoitteita voi ja kannattaa jatkossa huolellisesti miettiä ottaen huomioon projektiin osallistuvien ryhmien tavoitteet ja päämäärät.

Kaiken kaikkiaan tällainen monia työmuotoja yhdistävä ja eri taidemuotoja integroiva vuorovaikutukseen tähtäävä taidekasvatuksen työskentelytapa on itselleni läheinen ja mielestäni kannatettava, koska se ottaa ihmisen kehoineen, tunteineen ja haluineen huomioon. Tällaiseen taidekasvatukseen mahtuvat ne yhdessä jaetut hetket, joissa taide yhdistää ja ympäröi meitä taiteessa samanarvoisia ihmisiä. Taiteen leikki ja taika ovat läsnä.

LÄHTEET

Ahonen, Heidi. 2000. Musiikki. Sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet. 3. painos. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

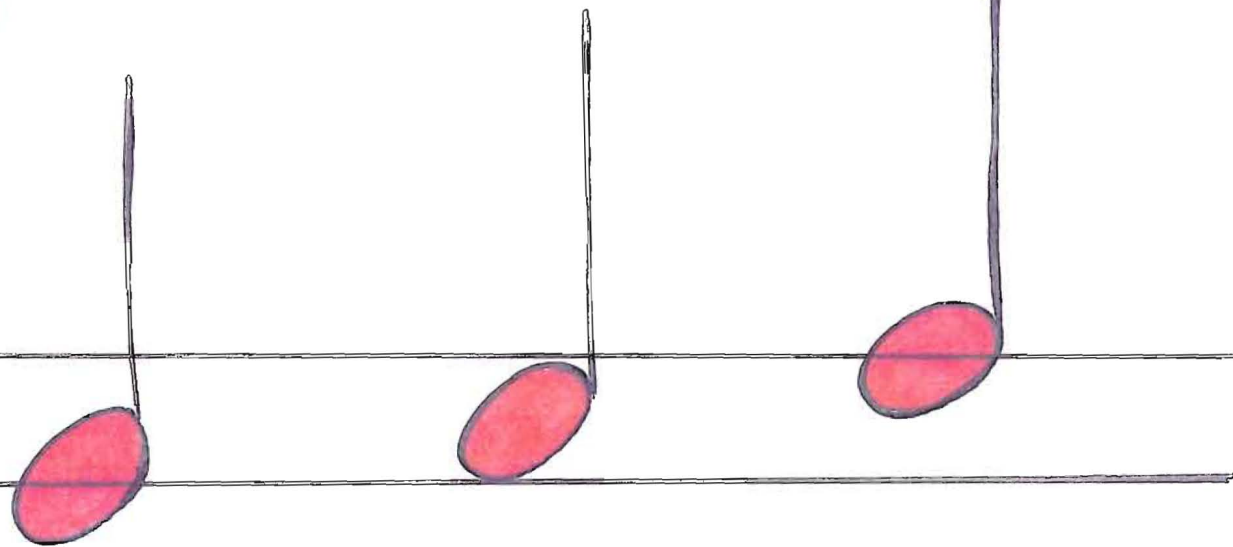
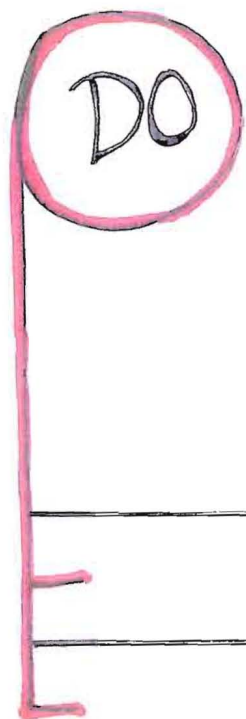
Beskow, Elsa. 1979. Auringonmuna. 2.painos. Gummerus.

Helsingin juniorijouset. 2009. [Verkkodokumentti] <http://www.ihmo.fi/strings/sivut/coulour.htm> (luettu 20.5.2009)

Kulttuurisilta. 2009.[Verkkodokumentti] <http://kulttuurisilta.metropolia.fi/> (luettu 20.5.2009)

Routarinne, Simo. 2005. Improvisoi. Hyve Tammi. Tampere: Tammer-paino Oy.

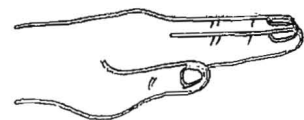
LIITE 1. Tuulia Tuovisen nokkahuilun soiton alkeisopetuksen materiaalia

DO

RE

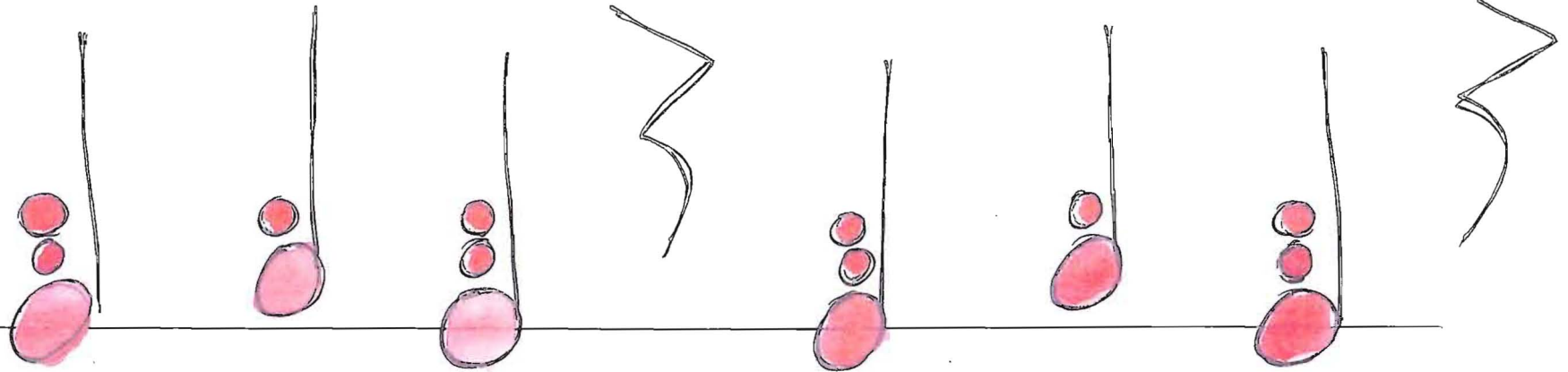
MI

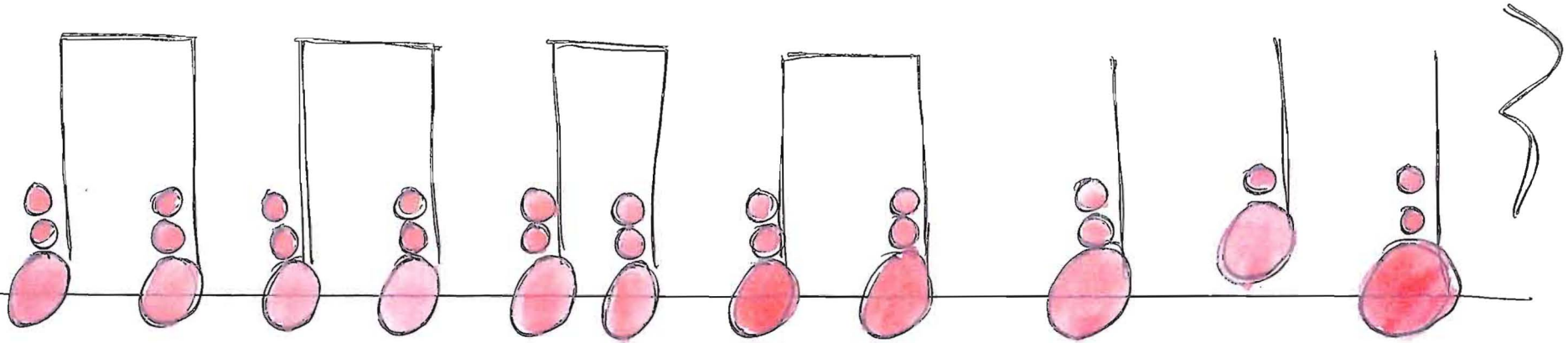

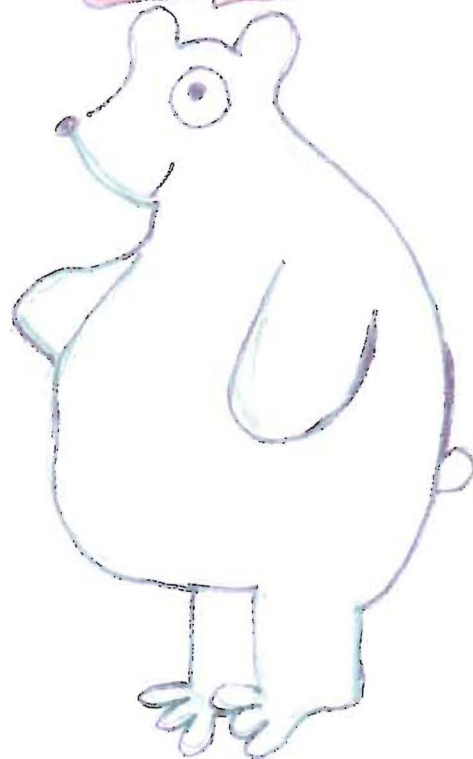
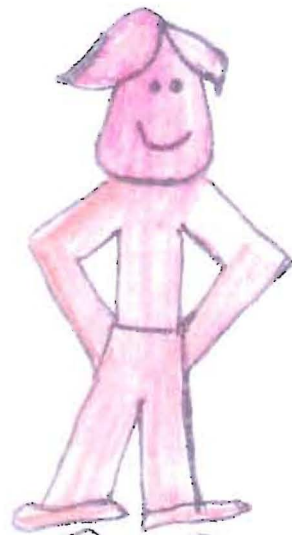

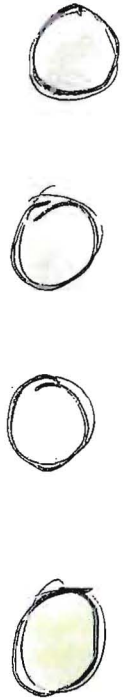
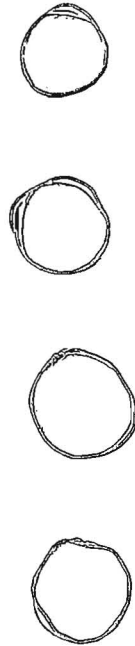
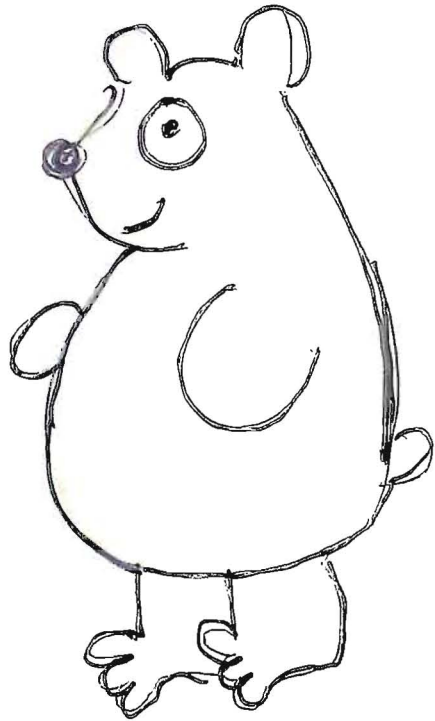
DO

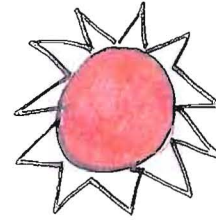
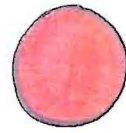
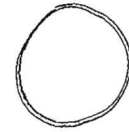

DO

DO

RE

LIITE 2. Menetelmäopetuskertojen kuvaukset

Ensimmäinen kerta

26.2.2009 klo 12.15-14.45

Lämmittelyt

Kanikani

Wish boin bang

Nimipiiri: Piirissä etsittiin yhteinen pulssi taputtamalla kaksi neljäsosaiskua (taa taa), jonka jälkeen oli kaksi neljäsosaa taukoa. Tätä pulssia pidettiin koko ajan yllä.

Taukojen aikana jokainen sanoi vuorollaan oman nimensä ja seuraavien taukojen aikana kaikki toistivat nimen yhdessä.

Nokkahuilu

Makailimme patjoilla lattialla, annoimme vartalon rentoutua ja ilman virrata ulos ja sisään. Tässä asennossa keho rentoutuu, vartalon staattiset jännitykset laukeavat ja hengitys toimii luonnollisesti. Soitin samalla itse puisella alttonokkahuilulla pienen barokkikappaleen, jotta opiskelijat saisivat hieman käsitystä nokkahuilusta soittimena ja sen ohjelmistosta.

Teimme erilaisia vartalon luonnolliseen ja rentoon, mutta aktiiviseen asentoon tähtääviä harjoituksia:

Käsien ja jalkojen rentouttaminen: hiihtäminen

Keskivartalon lihasten aktivointi: Kantapäille ja varpaille keinuttelu

Pitkä, rento asento: Räsynukkena roikkuminen, Ilmapallopää

Auringonmuna

Luimme Elsa Beskowin Auringonmuna-sadun.

Efektit

Tutustuimme muutamiin nokkahuilulla tehtäviin efekteihin. Opiskelijat saivat pareittain etsiä lisää tapoja tehdä erilaisia ääniä nokkahuilulla joko sadun hahmojen pohjalta (esim. sammakon kurnutus) tai ihan vapaasti. Parit esittelivät omat äänensä muille.

Tuulian menetelmä

Tuulia Tuovisen johdolla aloitimme tutustumisen nokkahuilun alkeissoittomateriaaliin ja -menetelmään

Toinen kerta

Ti 10.3 klo 9-11.30

Lämmittelyt

1-2-3-pariharjoitus

Nimipiiri

Rytmiarssi

Karhuperhe kävelyllä

Liikuimme ja lauloimme Ollarannan Karhuperhe kävelyllä –laulun sykkeessä: Isäkarhusta laulettaessa liikuimme puolinuottisykkeessä (taa-aa), äitkarhusta laulettaessa neljäsosasykkeessä (taa) ja pikkukarhujen kohdalla liikuimme kahdeksasosasykkeessä (titi).

Nokkahuilut:

Bassonokkahuilulla (isä) puolinuottisyke, tenorilla (äiti) neljäsosasyke ja sopraanolla (pikkukarhut) kahdeksasosasyke.

Pysähdys:

Kun soitto loppuu, karhukävely loppuu.

Piilossa soittaminen:

Tehtävänä päätellä kuulon avulla, mikä karhu on kyseessä ja kulkea vastaavassa sykkeessä sekä reagoida soiton loppumiseen.

Aurinkolaulu – laulun opettelu

Toistimme aurinkolaulun sanoja loruja ja liikuimme vastaavassa sykkeessä: A-osassa neljäsosasyke (taa, äiti), B-osassa kahdeksasosasyke (titi, pikkukarhut).

Laulu mukaan: Jatkoimme sanarytmin mukaan liikkumista ja otimme laulun mukaan.

Kahdessa ryhmässä: toiset saivat liikkua sykkeen mukaisesti A-osassa (äitkarhu), toiset B-osassa (pikkukarhu).

Auringonmuna - sävellysprosessi

Aihe: Kertasimme Elsa Beskovin Auringonmuna-satua ja valitsimme hahmon kirjasta

Loru: Mietimme, mitä hahmo tekee ja millainen se on. Tämän pohjalta kehitelimme pienen lorun.

Kehollinen ilmaisu: Lorun sanarytmin toteuttaminen keholla

Tititointi: Lorun sanarytmin tititoiminen

Salakieki: Lorun sanarytmin toteuttaminen salakielellä eli artikuloimalla kuiskaten dyy:llä

Nokkahuilu

Pareittain nokkiksen tuominen toiselle –pariharjoitus. Harjoitus on kuvattu tarkemminluvussa 2.

Auringonmuna -sävellysprosessi

Sanarytmin soittaminen

yhdellä sävelellä (h1, a1, g1, c2, d2)

useammalla sävelellä

Tuulian menetelmä

Kertasimme edellisellä kerralla läpikäydyn Tuulian kasaaman materiaalin ja jatkoimme materiaalin loppuun.

Läksy

Musiikinopiskelijat saivat läksyksi etsiä laulu, jonka tahdissa voisi opettaa peruspulssia. Vanhustyön opiskelijat saivat läksyksi harjoitella aurinkolaulua.

Kolmas kerta

Ti 17.3 klo 9-11.30

Pulssikappaleet

Kävimme läpi edellisen kerran läksyn: Musiikinopiskelijat soittivat valitsemansa kappaleensa ja ohjasivat muut liikkumaan tai muulla tavoin toteuttamaan peruspulssia.

Lämmittely

Taputusrinki

Parityönä lauseidenmuodostusharjoitus, hyväksymisharjoitus

Työparijako

Jaoimme opiskelijat pareiksi, joissa oli yksi musiikin opiskelija ja yksi vanhustyön opiskelija. Mukana oli kaksi musiikin opiskelijaa, jotka tulisivat osallistumaan vain kolmeen työpajaan. Päätimme, että he muodostavat vanhustyön opiskelijan kanssa kolmikon. Näin ollen nämä musiikin opiskelijat olisivat eri kertoina mukana työpajoissa.

Koonti kahdesta ensimmäisestä kerrasta

Kertasimme, mitä olimme tehneet edellisillä kerroilla. Opiskelijoille tuli tehtäväksi miettiä, mitä työpajoissa voisi tehdä ja miten koulutuksessa tehtyjä asioita voisi hyödyntää työpajoissa.

Opiskelijoiden sävellykset

Suunnittelu: Työpareittain sävellysprosessin toteuttaminen. Parien esitykset, jossa on mukana kehollinen ilmaisu, loru ja soitto

Äänimaisema

Metsä-äänimaisema kehoäänillä toteutettuna.

Oma esitykset osaksi äänimaisemaa.

Läksy

Työpareille tuli läksyksi suunnitella, kuinka he opettaisivat Tuulian ohjelmistosta valitun kappaleen muille. Oletuksena oli, että muut eivät osaa soittaa nokkahuilua, solmisoida tai tititoida. Tarkoitus oli siis Tuulian metodia käyttäen harjoitella kappaleen

opettamista ihmisille, joilla ei ole mitään pohjatietoja tai -taitoja. Päämääränä oli opettaa sekä laulamaan että soittamaan kyseinen kappale.

Neljäs kerta

To 19.3 klo 9-11.30

Kappaleen opettaminen muille

Työparit opettivat Tuulian materiaalista valitut kappaleet muille.

Työpajojen suunnittelu

Minä, Lea ja Tuulia olimme suunnitelleet alustavasti työpajojen sisältöä. Tällä kerralla jatkoimme suunnittelua opiskelijoiden kanssa.

LIITE 3. Työpajojen sisällöt

	TI 7.4.09	TO 9.4.09	TI 21.4.09	TO 23.4.09
Aloitus yhdessä	<p>ESITTELY</p> <p>TERVEHTIMINEN:</p> <p>-kättely ja päivää musiikin säestyksellä</p> <p>LÄMPPÄRIT:</p> <p>- kanikani</p> <p>- taputusrinki</p> <p>- nimirinki</p> <p>- peruspulssi / soitto</p>	<p>LÄMPPÄRIT:</p> <p>- taputusrinki</p> <p>1/2; 2/4 +swing ja hymy</p> <p>-liikeharjoitus</p> <p>-AURINKOLAULU, rytmit marssien, kaikulauluna, DO-RE –sanoilla</p>	<p>LÄMPPÄRIT:</p> <p>- wish-boing-pang</p> <p>AURINGONMUNA: joka ryhmälle oma eläin</p>	<p>LÄMPPÄRIT:</p> <p>- taikaesine</p>
Pienryhmät työparit	<p>TUTUSTUMINEN:</p> <p>- NIMIRINKI, jossa jokainen vuorollaan sanoo nimensä yhdistäen nimeen liikkeen, muut toistavat perässä, kierroksen jälkeen yhdessä yritetään muistaa nimet ja liikkeet</p>	<p>ASENTO:</p> <p>- pari tuo huilun paikalleen ja nostaa kädet</p> <p>SOITTO:</p> <p>DO-RE nuottikuvista, harjoituksia nuoteista</p> <p>- DYY-PUHALLUS</p>	<p>ASENNON ja PUHALLUKSEN kertaus</p> <p>SOITTO:</p> <p>- aurinkolaulu eri kohdista (g / a / c)</p> <p>ELÄIN-aiheinen</p>	<p>EFEKTIT:</p> <p>- haetaan erilaisia ääniä nokkahuilusta</p> <p>- ringissä yksi ääni kerrallaan</p> <p>- huivi kapellimestarina efektejä</p> <p>ELÄIN-kappaleet</p>

	<p>ASENTO:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hiihtely, kädet heiluu rentoina sivuilla - räsynukke - ilmapallo ym. - vas.käsi soittaessa ylhäällä isä-äänillä -sormet lähellä reikiä <p>PUHALLUS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tuki-sihinä - höyhen - DYY <p>SOITTO:</p> <ul style="list-style-type: none"> - yksi ääni kerrallaan isä-äänillä (ylhäältä alaspäin) - sanarytmit salakielen kautta soitoksi → tutustutaan rytmien merkitsemiseen viivojen 	<ul style="list-style-type: none"> - sormet peittää aukot hyvin - Aurinkolaulu nuoteista - tarvittaessa muita DO-RE –kappaleita materiaalista 	<p>Sanarytmi</p> <ul style="list-style-type: none"> → rytmiksi → kehorytmiksi → salakieleksi → soitoksi <p>DO-RE-MI (+c-a=SO-MI)</p> <p>→ nuotinnus: sanat + nuotit</p> <p>KOTONA mus.opisk. soinnuttaa laulut</p>	<p>AURINKO-laulu</p>
--	---	--	--	----------------------

	avulla - rytmejä nuottimateriaalista			
Lopetus yhdessä	- isä-äänikaavio - rytmejä yhdessä kaksiäänisesti -djembe rytmipohjana	- AURINKOLAULU yhdessä djemben kanssa - variaatio, jaettuna taa (ikäihmiset) titi (lapset)	- kuunnellaan ryhmien eläinesitykset	ÄÄNIMAISEMA

LIITE 4. Työpajatyöskentelyssä syntyneet lorut

Sisilisko leikkii Aku Ankkaa

Sisilisko luikertelee auringossa ja sihisee sh sh sh

Orava syö käpyä

Etana matelee hyvin hyvin hitaasti matelee

Sammakko kurnuttaa kuralammikoissa ja hyppii ja loikkii metsässä

Pöllö nukkuu, keiju rokkaa